

UTICAJ BAKTERIJSKE KONTAMINACIJE STOČNE HRANE NA ZDRAVLJE ŽIVOTINJA

Veselina Pupavac, M. Lalić

Izvorni znanstveni rad
UDK 636.084/636.087 (497.1) (05)
Primljeno: 21. 6. 1990.

SAŽETAK

U koncentrovanim smešama različite provenijencije ustanovljene su klostridije u 58% pregledanih uzoraka. Hraniva animalnog porekla bila su kontaminirana klostridijama u procentu koji se kretao od 46,67 kod ribljeg brašna do 85,71% za mesno-koštano brašno. Izolovani sojevi *Cl. perfringens* iz stočne hrane i organa uginulih životinja nisu odstupali u osnovnim morfološkim, kulturalnim, fiziološkim i biohemijskim karakteristikama. Toksični sojevi *Cl. perfringens* tipa A, B i C dokazani su u svim ispitivanim uzorcima. Ukupan broj klostridija u smešama nije bio veći od $10^4/g$, dok je u uzorcima hraniva u 38,46% slučajeva bio od $10^3 - 10^5/g$.

Uvod

Među grupom oboljenja što se javljaju u savremenoj stočarskoj proizvodnji sve češće se ukazuje na klostridioze kod životinja. Poseban značaj u nastajanju ovih oboljenja ima higijenski neispravna stočna hrana. Činjenica je da industrijski pripremljena stočna hrana često ne udovoljava bakteriološkim normama, posebno kada je u pitanju kontaminacija sulfitoredujućim klostridijama i salmonelama. Tehnologija proizvodnje većine proteinskih i mineralnih hraniva omogućuje preživljavanje sporogenih, pa i vegetativnih oblika bakterija. Do mikrobne kontaminacije hrane može doći u skladištima, preko valova, vode i sudova za pripremanje hrane.

Sa zdravstvenog aspekta od posebnog značaja su bakterije uzročnici infekcije hranom i bakterije trovači hranom; među njima su najznačajnije enterobakterije, *Cl. perfringens*, salmonele i listerije. Poslednjih godina u farmakom uzgoju životinja infekcije uzrokovane klostridijama predstavljaju značajan problem veterinarske patologije. Učestalost nalaza klostridija u stočnoj hrani, posebno hranivima animalnog porekla, ukazuje na moguću korelaciju između pojave oboljenja kod životinja i kontaminirane hrane. Podaci iz literature ukazuju na moguću ulogu stočne

hrane u nastajanju oboljenja kod životinja. Više autora saopštilo je o uticaju kontaminirane hrane u širenju salmoneloze živine (Brglez, 1974; Sofija Žakula i drugi, 1976). Kod velike epizootije enterotoksemija svinja na jednoj farmi Katić (1963) je ustanovio uzročnu vezu između pojave oboljenja i stočne hrane. Nyire dy (1968) je razmatrao nalaze *Cl. perfringens* u stočnoj hrani i uginulim životinjama. Ivanov (1978) je našao u hrani za svinje *Cl. perfringens* tip A, kada je kod životinja dijagnostikovao hemoragični enteritis. Yalcin i drugi (1960) su izolovali patogene sojeve *Cl. perfringens* iz organa uginule jagjadi i uzoraka mleka.

Imajući u vidu značaj navedenih problema, u našem smo se radu opredelili za proučavanje uloge stočne hrane kao jednog od faktora u nastajanju toksi-infekcija kod domaćih životinja i u vezi s tim izveli uporedna bakteriološka ispitivanja sirovina, stočne hrane, te unutrašnjih organa uginulih životinja.

Dr. Veselina Pupavac – Poljoprivredni fakultet, Novi Sad; dr. Milan Lalić – Veterinarski institut, Novi Sad.

Materijal i metoda rada

Kao materijal za ova ispitivanja koristili smo unutrašnje organe uginule teladi, prasadi, ovaca i živine, te stočnu hranu odgovarajuće provenijencije. Svi materijali ispitani su na prisustvo sulfitoredujućih klostridija. Bakteriološki su ispitana 52 patološka materijala i 92 uzorka hrane, i to 50 koncentrovanih smeša i 42 uzorka proteinskih hrana animalnog porekla (riblje, mesno-koštano, koštano i krvno brašno). Uginule životinje poticale su iz organizovane proizvodnje s društvenog sektora. Uzorke koncentrovanih smeša uzimali smo u slučajevima kada je infekcija potvrđena bakteriološki. Uzorci su uzimani iz odgovarajućih proizvodnih partija, podrazumevajući i ukomponovana uvozna hraniva. Kod uzimanja uzoraka primenjivan je propis »Standard o uzimanju uzoraka krmiva E, A1-20« od 1. 1. 1964. godine, a za uvozne sirovine »Uputstvo« organa nadležnog za izdavanje dozvole za uvoz.

Rezultati i diskusija

U koncentrovanim smešama za ishranu različitih vrsta životinja klostridije smo ustanovili u 58% pregledanih uzoraka (tabela 1). U odnosu na vrste ispitanih smeša, broj kontaminiranih uzoraka bio je različit i kretao se od 40% kod smeša za jagnjad do 75% kod smeša za završni tov

Posle patomorfološkog pregleda, organi uginulih životinja (jetra, bubreg, creva) obrađeni su uobičajenim bakteriološkim postupkom. Za primarnu izolaciju klostridija korišteno je više tečnih i čvrstih hranljivih podloga. Izolovani sojevi identifikovani su na osnovu karakteristika opisanih od Buchanan i Gibsona (1975). Patogenost i toksičnost ispitana je u biološkom ogledu na zamorcu i mišu. Tipična pripadnost odabranih sojeva *Cl. perfringens* ispitana je testom neutralizacije na osnovu dermonekrotičnih promena na depiliranoj koži zamoraca (Yalcin, 1969).

Izolovanje klostridija u stočnoj hrani izvedeno je indirektnim postupkom u tečnim obogaćenim podlogama. Količina sulfitoredujućih klostridija utvrđena je uobičajenim kvantitativnim postupkom, zasejavanjem odgovarajućih razblaženja u sulfitni agar (Angeloti, 1962; Popović i Foršek, 1976).

Rezultati kvantitativnih ispitivanja pokazali su da je ukupan broj klostridija u samo dve smeše bio veći od $10^3/g$, dok se u najvećem procentu pozitivnih uzoraka (72,41%) kretao od 10^2 do $10^3/g$.

Nalaz *Cl. perfringens* u koncentrovanim smešama *Cl. perfringens* test results in concentrated mixtures

Tabela 1 – Table 1

vrsta uzorka Sample	broj uzoraka No. of samples	broj i % pozit. uzoraka No. and % of positive samples	broj klostridija/1 g uzorka No. of clostridials/1 g of sample				
			10^1	10^2	10^3	10^4	10^5
smeša za tov pilića (početni) Starter for broilers	7	4 57,14	1	2	1	—	—
smeša za tov pilića (završni) Finisher for broilers	8	6 75,00	2	3	1	—	—
zamena mleka za telad Milk substitute for calves	7	3 42,86	—	—	3	1	—
starter za telad Starter for calves	11	6 54,54	—	3	2	1	—
starter za prasad Starter for piglets	12	8 66,67	3	2	3	—	—
smeša za jagnjad Mixture for lambs	5	2 40,00	1	—	1	—	—
ukupno / Total	50	29 58,00	7	10	11	2	—

Hraniva animalnog porekla koja su se koristila u proizvodnji smeša bila su u visokom stepenu kontaminirana klostridijama. Sulfitoredujujuće klostridije izolovali smo iz svih ispitanih hraniva, u procentu koji se kretao od 46,67% za riblje brašno do 85,71% za mesno-koštano brašno. Iz

tabele 2 vidi se da su ustanovljene jače kontaminacije. U 38,46% pregledanih uzoraka klostridije su nađene u razblaženjima od 10^{-3} do 10^{-5} , dok je u manjem broju uzoraka broj klostridija iznosio $10^4/g$, odnosno $10^5/g$.

Nalaz *Cl. perfringens* u hranivima animalnog porekla
***Cl. perfringens* test results in feed of animal origin**

Tabela 2 – Table 2

vrsta uzorka Sample	broj uzoraka No. of samples	broj i % pozit. uzoraka No. and % of positive samples	broj klostridija/1 g uzorka No. of clostridials/1 g of sample				
			10^1	10^2	10^3	10^4	10^5
riblje brašno Fish meal	15	7 46,67	3	2	2	1	—
mesno brašno Meat meal	10	6 60,00	1	1	2	1	1
koštano brašno Bone meal	5	3 60,00	1	2	—	—	—
mesno-koštano brašno Meat/bone meal	7	6 85,71	1	2	1	1	1
krvno brašno Blood meal	5	4 80,00	1	2	—	—	—
ukupno / Total	42	26 61,90	7	9	5	3	2

Nalaz *Cl. perfringens* u organima uginulih životinja
***Cl. perfringens* test results in the organs of dead animals**

Tabela 3 – Table 3

vrsta životinja Animal	ispitano bakteriološki Bacteriologically tested	izolovan <i>Cl. perfringens</i> Isolated <i>Cl. perfringens</i>	
		broj No.	% od ispitanih uzoraka % of tested samples
pilići / Broilers	18	18	100,00
telad / Calves	11	10	90,90
prasad / Piglets	14	13	92,86
jagnjad / Lambs	9	8	88,88
ukupno / Total	52	49	94,23

Rezultati bakterioloških ispitivanja pokazuju da je *Cl. perfringens* izolovan iz 94,23% uzoraka uginulih životinja. Izolacija je najčešće uspjela iz sadržaja i promjenjenih delova creva.

Izolovani sojevi *Cl. perfringens* iz različitih uzroka odstupali u osnovnim morfološkim, kulturalnim, fiziološkim i biohemijskim karakteristikama.

Rezultati patogenosti, paralelno s ustanovljenim toksičnim i serološkim svojstvima prikazani su u tabeli 4. Upoređujući toksičnost izolata s ustanovljenim patogenim svojstvima, vidi se da su svi patogeni sojevi izolovani iz organa uginulih životinja bili i toksični. Takođe su patogeni izolati iz smeše za telad, smeše za prasad i jagnjad, te ribljeg brašna, koštanog, mesno-koštanog i krvnog brašna bili toksični za miša.

Od 59 tipiziranih sojeva tipu A pripadalo je 26, tipu B 13 sojeva, a tipu C 15 sojeva. Tip D ustanovljen je samo kod jagnjadi. Na moguću ulogu stočne hrane u nastajanju toksi-infekcija ukazuje veći broj informacija iz te oblasti. *Prevot* (1952) je izvestio o uginuću zamorca 48 sati posle ishrane kontaminiranim mlekom. *Yalcin* (1969) je

opisao pojavu dizenterije u jagnjadi staroj 14 – 18 dana hranjenoj kontaminiranim mlekom. Iz uginulih životinja i uzoraka mleka autor je izolovao patogene sojeve *Cl. perfringens*, tip A. Na jednoj farmi gde su pilići i kokoši ugibale od gastroenteritisa *Ramisse* (1979) je izolovao takođe *Cl. perfringens* tip A iz uginulih životinja i stočne hrane.

U našim ispitivanjima ukupan broj klostridija u koncentrovanim smešama u dva slučaja bio je veći od $10^3/g$. Ovi rezultati potvrđuju nalaze *Nyiređya* (1963) i *Milanova* (1968). Međutim, oni su suprotni rezultatima *Ivanova* (1978), koji je našao u granuliranoj hrani za svinje od 20.000 do 100.000/g klostridija.

Cl. perfringens tipa A, B i C ustanovljen je u svim ispitivanim materijalima, ali je evidentno da je tip A bio zastupljen u broju izolata. Ovi podaci potvrđuju rezultate *Katića* (1963), koji je iz organa uginulih životinja i stočne hrane izolovao iste tipove.

Činjenica da u našim ispitivanjima ukupan broj *Cl. perfringens* u smešama nije bio veći od $10^4/g$ ukazuje na malu vrednost kvantitativnog nalaza u oceni zdravstvene isprav-

Patogenost, toksičnost i tipska pripadnost *Cl. perfringens*
Pathology, toxicity and *Cl. perfringens* type

Tabela 4 – Table 4

poreklo sojeva	broj ispitanih sojeva	patogeno		toksično		tipska pripadnost				
		Pathogenic	Toxic	Toxic	Type	A	B	C	D	
Origin of breed	No. of tested breeds	broj i %	broj i %	broj i %	broj i %	broj No.	A	B	C	D
smeša za tov pilića (početni) Starter for broilers	4	2 50,00	1 25,00	1	1	1	—	—	—	—
smeša za tov pilića (završni) Finisher for broilers	6	4 66,67	2 33,33	2	2	2	—	—	—	—
zamena mleka za telad Milk substitute for calves	3	3 100,00	3 100,00	3	3	1	1	1	—	—
starter za telad Starter for calves	6	4 66,67	4 66,67	4	4	2	1	1	—	—
starter za prasad Starter for piglets	8	5 62,50	5 62,50	5	5	3	—	2	—	—
starter za jagnjad Starter for lambs	2	2 100,00	2 100,00	2	2	2	—	—	—	—
riblje brašno / Fish meal	7	7 100,00	5 71,43	5	5	3	1	—	—	—
mesno brašno / Meat meal	6	4 66,67	4 66,67	4	4	1	1	2	—	—
koštano brašno / Bone meal	3	3 100,00	3 100,00	3	3	1	1	1	—	—
mesno-koštano brašno Meat and bone meal	5	4 80,00	4 80,00	4	4	1	1	2	—	—
krvno brašno / Blood meal	3	3 100,00	3 100,00	3	3	1	1	1	—	—
patološki materijal / Pathol. material	49	49 100,00	49 100,00	23	23	8	6	5	4	4
ukupno / Total	102	90 88,24	85 83,33	59	59	26	13	15	4	4

nosti ovakve hrane. U proceni stepena kontaminacije treba imati u vidu da i relativno niska zagađenja u određenim uslovima mogu da kvalifikuju hranu kao zdravstveno neispravnu, ukoliko se radi o sojevima koji proizvode toksine.

Na osnovu svega izloženog mišljenja smo da stočna hrana kontaminirana klostridijama ima određenu ulogu u pojavi toksi-infekcija kod životinja. Hraniva animalnog porekla predstavljaju značajne izvore kontaminacije koncentrovanih smeša. Međutim, kod razmatranja ovoga problema moraju se imati u vidu i drugi nedovoljno proučeni faktori. To znači da su na planu proučavanja etiološke uloge stočne hrane u nastajanju oboljenja kod životinja potrebna dalja istraživanja.

Zaključci

Na osnovu dobijenih rezultata može se zaključiti da je industrijski pripremljena hrana relativno često kontaminirana klostridijama. Hraniva animalnog porekla mogu predstavljati izvore kontramincija koncentrovanih smeša. Upoređenjem sojeva *Cl. perfringens* iz stočne hrane i uginulih životinja nisu zapažena odstupanja u osnovnim karakteristikama. Pravilnikom limitiran broj sulfitoredujućih klostridija može se prihvatiti, ali treba imati u vidu da relativno mala kontaminacija može u određenim uslovima da kvalifikuje hranu kao zdravstveno neispravnu, ukoliko se radi o sojevima koji proizvode toksine. Prisustvo toksina potrebno je utvrđivati u slučajevima kada se hrana smatra uzročnikom za provociranje zdravstvenih poremećaja.

Literatura

1. **Angelotti, R.** (1962): Quantitation of *Cl. perfringens* in foods. *Appl. Microbiol.* 10, 193-199.
2. **Brglez, I.:** Salmoneloza pri domaćih živalih. Salmoneloza u krmilih. Zbornik Bioteh. fakultete 2. Ljubljana, 1974.
3. **Buchanan, R. E., Gibson, N. E.:** Begey's manual of determinative bacteriology. The Williams and Wilkins Company. Baltimore, 1975.
4. **Ivanov, G. V.** (1978): Toksigennije tipi *Cl. perfringens* v kormah. *Veterinarija* 4, 27, Moskva.
5. **Katić, V. R.** (1963): Enterotoksemija svinja i higijenske mere za njeno suzbijanje. *Vet. glasnik* 12, 1125-1128.
6. **Milanović, A.** (1968): Salmonele u krmivima animalnog porijekla i krmnim smjesama. *Krmiva*, 12, 278.
7. **Nyiredy, I.** (1968): A Takarmánjok saprophyta mikroflorájának körtani jelentősége. *Magyar Allator. lapja* 9, 364-368.
8. **Nyiredy, I.** (1963): Toksin *Cl. perfringens* lelet a takarmány, *Magyar Allator lapja* 6, 235.
9. **Popović, M., Foršek, Z.** (1976): Laboratorijska dijagnostika klostridijalnih toksi-infekcija domaćih životinja. *Vet. gl.* 1, 33-36.
10. **Prévot, A. R.** (1952): Le lait peut-il transmettre. Les maladies anaerobies. *Annal de la Institute Pasteur* 83, 180.
11. **Ramisse J.** (1979): Flore microbienne isolee au cours de diarrhees neo-natales mortales chez le vaeu, langeau et le porcelet. *Revue Med. Vet.* 1, 111-122.
12. **Yalcin, N.** (1969): Role pathogene d'*Escherichia coli* et de *Welchia* dans la mortalite du veau. Leur sensibiliteaux antibiotiques. *Res. Med. vet.* 145, 361-366.
13. **Sterne, M., Batty, I.:** Pathogenic Clostridia. Butterworths, London and Boston, 1975.
14. **Žakula, Sofija, Kovinčić, Ivana, Velhner, Mirjana:** Prilog poznavanju patogenosti *Salmonella* serotipova izolovanih iz mesnog i ribljeg brašna. Zbornik radova 1, 97-101, Veterinarski institut, Novi Sad, 1976.

EFFECTS OF BACTERIAL CONTAMINATION IN ANIMAL FEED ON THE HEALTH OF THE ANIMALS

SUMMARY

Clostridials were found in 58% of the examined samples of concentrated mixtures of various proveniences.

The contamination level of clostridials in the feeds of animal origin ranged from 46.67% in fish meal to 85.71% in meat and bone meal. The breeds of *Cl. perfringens* isolated from feed and from the organs of dead animals did not deviate in basic morphological, cultural and biochemical properties. The toxic breeds of A, B and C types of *Cl. perfringens* were proved to exist in all of the examined materials. Total clostridials found in the mixtures did not exceed 10^4 /g while in the 38.46% of feed samples the finding varied from 10^3 to 10^5 /g.